

Realiseer een natuurerf!

Ze horen erbij: vogels op en om het erf. Uilen, zwaluwen, mussen, lijsters en veel andere zangvogels voelen zich prima thuis op erven en schuwen de bewoners niet. Wat hebben erfvogels nodig en hoe kun je je erf nog aantrekkelijker maken voor deze dieren? Dit informatieblad van Stichting Landschapsbeheer Gelderland biedt je allerlei tips voor een prachtig (natuur)erf voor vogels èn mensen.

Erven in het cultuurlandschap zijn van oudsher aantrekkelijk voor vogels die menselijke activiteit opzochten: om een graantje mee te pikken na de oogst of juist vanwege de vele insecten en ander voedselaanbod op mestvaalten, open hooibergen en in allerlei landschapselementen op en om het erf.

Veel landschapselementen op het erf en in het landschap hebben hun oude functionaliteit verloren en zijn verdwenen. Ook is de hoeveelheid wilde bloemen en insecten sterk achteruit gegaan. Dit brengt het voedselaanbod, rust- en nestgelegenheid voor allerlei erfvogels in gevaar. Hoe kun je uilen, zwaluwen en andere zangvogels helpen?

Uilen

Niet alle uilen zijn op hun gemak in de buurt van mensen, maar de steenuil en de kerkuil hebben daar geen enkel probleem mee: de steenuil laat zich zelfs prima spotten overdag, rustend op de nok van het dak of in een hoogstamfruitboom.

Steenuil in een fruitboom

Kerkuil

Overhoekje

Hooiruiters

Voedsel

Uilen zijn dol op muizen: een goed muizenjaar betekent doorgaans een goed uilenjaar. Met name de veldmuis en (voor de kerkuil) de spitsmuis vormen het basisvoedsel, naast regenwormen, kikkers, meikevers en andere insecten. Hoe kun je het voedselaanbod voor uilen op en om het erf vergroten? Variatie is hierbij van groot belang, bijvoorbeeld door verschillende landschapselementen op het erf aan te planten: (struweel)hagen, een hoogstamboomgaard, ruige randen langs grasland, knotbomen langs de sloot, een moestuin (zonder gebruik van bestrijdingsmiddelen). Zo'n half open landschap - liefst met ruige rommelhoeken - biedt genoeg leefplekken voor de dieren die tot voedsel dienen. Bovendien is hier genoeg openheid zodat de uilen hun prooi eenvoudig kunnen zien en vangen. Daarbij zijn rasterpaaltjes geliefd: om doodstil op te zitten tot een prooi zich laat zien en vervolgens razendsnel toe te slaan. Kort gegraasd grasland zorgt er voor dat uilen hun prooi goed kunnen waarnemen. Ook de mest van grazers is aantrekkelijk voor uilen omdat hier veel insecten op af komen. Hetzelfde geldt voor mestvaalten.

Wat betreft het beheer van de verschillende landschapselementen is "niet te netjes" het devies: daar profiteren uilen maar ook veel andere dieren van. Schuw je enige rommel niet? Dan ben je een echte dierenvriend! Uiteraard bepaal je zelf hoever je daarin wilt gaan.

Is er een hooiland voor handen en wil je uilen extra helpen met voedsel? Bouw dan eens een hooiruiters en strooi daar wat graan onder. Diverse muizensoorten profiteren hiervan.

Nestgelegenheid

Uilen behoren tot de 'holenbroeders': zij maken hun nest in natuurlijke holtes, bijvoorbeeld in holle bomen en vervallen schuren. Beiden zijn weinig meer voor handen in ons nette landschap. Gelukkig kunnen we 'nesthulp' aanbieden in de vorm van nestkasten. Vermoed je dat jouw erf geschikt is voor een uil en wil je een nestkast? Neem dan contact op met een lokale uilenwerkgroep. Bij geschiktheid van het erf kunnen zij advies geven en wellicht de kast ook meteen plaatsen. Via de regionale contactpersoon van Steenuil Overleg Nederland (STONE) kom je in contact met uilenvrijwilligers in de buurt.

Gevaar

Uilen zijn aan allerlei gevaren blootgesteld. Naast slachtoffers door verkeer zorgen ook katten en honden voor sterfte onder uilen. Vooral als de jongen net het nest verlaten, zijn ze kwetsbaar. Ze kunnen dan nog niet goed vliegen en scharrelen rond op de grond. Om te voorkomen dat een kat of hond z'n slag slaat, kun je vlakbij het nest - op de grond- schuilgelegenheid aanbieden. Een stapel van pallets of houtblokken voldoet prima. Je kunt ook een houten kist op de kop zetten en hierin een kleine ingang in maken: zodat de uil er wel in kan maar de kat of hond niet. Verder kunnen uilen om het leven komen door verdrinking in waterbakken voor vee. Dit gevaar is eenvoudig te verhelpen door middel van wat gaas of een plankje, zodat de dieren er uit kunnen kruipen. Er zijn ook speciale uilvriendelijke waterbakken in de handel.

Ophangen van nestkast

Jonge steenuilen

Uilvriendelijke waterbak

Zwaluwen

Ware luchtacrobaten zijn het: de huiszwaluw en de boerenzwaluw. Weer terug van een lange reis naar Afrika om te overwinteren, maakt hun terugkomst veel erfeigenaren blij.

Voedsel

Help je zwaluwen op jouw erf? Dan is hun wederdienst het vangen van muggen, vliegen en bladluizen, duizenden per dag! Zo dragen zij bij aan een natuurlijk evenwicht op en om het erf. Met wat water om te drinken in de buurt (een vogelbadje volstaat), is hun diner compleet.

Nestgelegenheid

Zwaluwen maken voor hun nest graag gebruik van gebouwen. Zorg je voor wat modder in de buurt (niet verder dan 200 meter van het huis) door deze nat te houden bij droogte? Dan doen de zwaluwen de rest. De huiszwaluw zoekt zijn nestplaats aan buitenmuren, onder een uitstekende dakrand. Een vrije aanvliegeroute is hierbij van belang. **Tip:** bevestig een plankje onder de nesten om de vogelpoep op te vangen. Laat bestaande nesten vooral zitten want deze trekken andere huiszwaluwen aan. Bovendien keren zwaluwen jaarlijks terug naar hetzelfde nest. Je kunt huiszwaluwen verder helpen door meerdere kunstnesten op te hangen in de buurt van bestaande nesten. Sommige kunstnesten bestaan slechts uit een eerste aanzet; de zwaluwen bouwen de rest er zelf aan vast. Dit is een ideale oplossing als de muur glad is afgewerkt; want zwaluwen hebben kleine onregelmatigheden in de muur nodig als eerste nestaanzet. Boerenzwaluwen nestelen graag in een schuur of stal. Zorg daarom voor een opening naar buiten, bijvoorbeeld een opstaande staldeur in de periode eind maart tot begin oktober.

Boerenzwaluw

Huiszwaluwen verzamelen modder voor hun nest

Roodborst

Gekraagde roodstaart

Kramsvogel

Tjiftjaf

Overige zangvogels

Een gevarieerd erf dat niet te netjes is, is aantrekkelijk voor veel verschillende zangvogels.

Zo kun je specifieke zangvogels op het erf krijgen:

- Verwerk vrijkomend snoeihout in takkenrillen en laat op overhoeken wat ruigte staan. Als er genoeg ruimte is, dan kun je spontaan struweel tolereren, bijvoorbeeld in de vorm van braamstruweel. **De roodborst, winterkoning en heggenmus** vinden hier een geschikte plek om te broeden. Staat er bovendien een vervallen schuurtje of een oud bakhuis en/of is de tuin parkachtig begroeid? Dan kun je wellicht de **gekraagde roodstaart** waarnemen. Voor deze soort zijn speciale nestkasten in de handel, waar ook de **grauwe vliegenvanger** wel raad mee weet.
- Zorg je voor de aanwezigheid van diverse struiken die vrij mogen uitgroeien? Dan tref je wellicht de **tjiftjaf** en **fitis** aan als spontane gast op je erf. Hun voedsel bestaat uit kleine insecten. Als er daarnaast enkele bosjes aanwezig zijn, dan voelt ook de **zwartkop** zich hier thuis. Dat geldt ook voor de **merel** en andere **lijsterachtigen**, die zich bovendien te goed doen aan de slakken in je tuin! In het najaar gebruiken lijsters bessen als voedselbron.
- Heb je een boomgaard? Laat dan wat afgevallen fruit liggen. Dan maak je in de winter kans op een bezoek van de **kramsvogel** en **koperwiek**. Deze fraaie lijsters komen als wintergast uit het hoge noorden.

- Als je wat ruige begroeiing met distels en kaardenbol laat staan dan zie je wellicht de prachtig gekleurde **putter**. Deze vogel eet ook graag de zaden van zwarte els. In tegenstelling tot akkerdistel, zorgen speerdistel en kale jonker niet voor overlast en dragen bij aan een hogere biodiversiteit.
- Heb je allerlei wilde planten op het erf en laat je deze zaad zetten? Dan komt de **kneu** ook graag langs.
- **Koolmees** en **pimpelmees** zijn weinig kritisch wat hun omgeving betreft. Als je mezenkasten ophangt, dan is de kans groot dat hier daadwerkelijk een nest in komt.
- Huismussen en ringmussen maken hun nesten graag onder dakpannen. Maar daar knelt het: bij steeds meer huizen is het dakbeschot afgesloten om ongewenste dieren te voorkomen. Door het aanbrengen van 'mussenschroot' ontstaat een kleine holte bij de dakrand: groot genoeg om een nest te maken. Je kunt ook kant en klare mussennesten ophangen. Open grond voor een stofbad en aanwezigheid van insecten (alleen in het broedseizoen) en zaden, draagt bij aan mussen-geluk. Net als veel andere zangvogels verblijven mussen graag in uitgroeiende struweelhagen, met velen bij elkaar. Gevarieerde struweelhagen zijn ook vanwege de bessen aantrekkelijk voor veel vogels. In struweel met doorns vinden allerlei kleine vogels bescherming. Daarnaast zijn insecten gebaat bij de uitbundige bloei van deze struweelhagen, vooral als deze uit verschillende soorten struiken bestaan.

Grote lijster

Putter

Huismus

Top 10 tips voor een natuurerf!

1. Plant hagen en gevarieerd struweel aan met inheemse besdragende soorten
2. Plant een (hoog)stamboomgaard en nootdragende beplanting aan
3. Realiseer zonbeschenen overgangen tussen hoog opgaande en lage begroeiing
4. Realiseer een lange 'bloeihoog' voor insecten door o.a. aanleg kruidenstroken
5. Creëer een waterelement door de aanleg poel/vijver
6. Maak takkenrillen en/of rommelhoekjes op het erf
7. Hang nestkasten op voor vogels
8. Maak een bijen/insectenhotel of realiseer natuurlijke nestgelegenheid
9. Zorg voor ecologisch gevarieerd beheer: niet te netjes, niet alles hetzelfde beheren en in een keer uitvoeren
10. Gebruik geen bestrijdingsmiddelen

Colofon

Dit is een uitgave van:

Stichting Landschapsbeheer Gelderland
026 3537444
info@slgelderland.nl | slgelderland.nl

  @SLGelderland

Beeldmateriaal

Wim Weenink, Henk van den Burg, Paul Reijs, Han Bouwmeester, Wouter Pattyn/
Buiten-beeld, STONE, Shutterstock en
SLG

Meer tips en info vind je in de kennisbank op slgelderland.nl

Wij zijn een erkend goed doel, steun ons

**zorg voor
ons landschap**

